

Hvalpedage – udviklingen af hundens følelsesliv

De første tre leveuger – den vegetative fase.

Det som den fødende mor omsorgsfuldt gnaver og slikker ud af fosterhinderne har meget lidt lighed med en spændstig og adræt retriever. En lille plump krop med korte, stumpede ben, en tilsyneladende funktionsløs lille hale og et stort rundt hoved, det fra fødslen svinger sig søgende fra side til side. Den løfter sig søgende op fra underlaget og dens bevægelser fremad minder mere om et krybdyr, en plump øgle, der skubber den tunge krop med det store hoved med opbydelsen af alle sine kræfter. Dens krybdyr adfærd er tydelig og det ændrer sig ikke stort de første 14 dage.

Dens medfødte **søgeinstinkt** gør, at den de første minutter sætter alt ind for at finde en af dievorterne og som et ret ubehjælpeligt, ukoordineret missil i slowmotion bliver den styret af sin drift og varmesans mod moderens krop, hvor dens veludviklede berøringssans får den til at bore snuden ind i moderens pels og roder rundt indtil den finder en dievorte og suger mælk i sig. Den har to medfødte *instinktbevægelser* (handlingsenheder) mere. Malkebevægelsen, hvor forpoterne skiftevis træder mod mælkekirtlen periferi og derved stimulerer dens virksomhed. Samtidig stemmer den bagbenene kraftigt mod underlaget for kunne udføre snudestødet, der ligeledes tjener til at fremskynde mælkeproduktionen. Disse instinktbevægelser energiproduktion er blokeret og udløses først ved en bestemt ydre påvirkning, en **nøglestimulus**, i dette tilfælde brystvorten, der lukker låsen til instinkt op.

Begge instinktbevægelser potestødet og snudestødet undergår en funktionsændring, når hvalpen bliver større, og indgår som vigtige kommunikationsmidler i den sociale adfærd. De bliver således senere brugt intentionelt af hvalpen. Det er således et tydeligt eksempel på hvordan ny adfærd udvikles ud fra medfødte instinktbevægelser og indgår i et nyt sammenhæng.

Flathvalp laver high five med udgangspunkt i instinkthandlingen potestød, der her har en anden funktion end den oprindelige.

Hvis instinktbevægelsen ved hvalpens optagelse af mælk ikke fungerer, er det fordi driftsenergien er for ringe. Styrken af **driftenergien** (instinktet) kan allerede tydelig ses i de første minutter efter fødslen gennem intensiteten af hvalpens søgebevægelser efter dievorten og den styrke den dier med. En ophobning af driftsenergi sænker således tærskelværdien for igangsætning af aktiviteten og nøglestimuli ophæver lettere blokeringen for instinktbevægelsen. Forskelle i intensiteten af driftsenergien er på dette tidspunkt medfødte forskelle mellem hvalpene og er et udtryk for hvalpenes livskraft, **biotonus**.

En anden bemærkelsesværdig ting er hvalpenes bevægelsesmønster, der er en medfødt instinktbevægelse. De kravler ikke lige frem i deres søgen efter moderen. De kryber i ring og kravler i en lille bue, der nogenlunde bringer dem tilbage til deres udgangspunkt, hvorfra de så starter en ny søgning indtil de sanser moderens varme. Allerede her ser vi de medfødte grundlag for udviklingen af **områdesøget**. Søgningen optimeres af søgeautomatikken, hvor hvalpen bevæger hovedet ret regelmæssigt fra venstre til højre.

Beskrivelsen ovenfor introducerer en række nøglebegreber, der er vigtige for forståelsen af dyrs udvikling og læring: instinkt, instinktbevægelse, nøglestimuli, tærskelværdi og funktionsændring.

Hundens instinkter er emotionelle systemer og der er en stærkt sammenhæng mellem sansning, instinkt, motivation, læring, følelser og betydning hos hunden. *De instinkt-emotionelle hjernedele er præ-programmerede handlesystemer* (genetisk hukommelse, hvor artens erfaring er nedlagt) og de

er uden tvivl den væsentligste drivkraft for hundens adfærd. Den nyeste forskning indenfor neuropsykologi skelner mellem syv forskellige **instinkt – emotionelle systemer**. Disse systemer er primære, ikke-kognitive, førsproglige oplevelser og de omfatter det vigtige **søge-system, raseri-systemet, frygt-systemet, lyst-systemet, omsorgs-systemet, panik/sorg systemet og lege-systemet**. Ud over disse basisinstinkter – emotioner finder der emotioner knyttet til sanserne, **sensoriske effekter**, som behag ved en bestemt smag eller lidelsen/pinen ved smerte, såvel som affekter, der opstår ved ubalancer i kroppen (**homeostatiske affekter**) så som sult, tørst eller formeringstrang (Panksepp et al 2012). Der er således ikke noget apporтерingsinstinkt. Apporтерingsadfærden er primært en kombination af udvikling og indlæring af adfærdssekvenser først og fremmest i forbindelse med søgeinstinkt/systemet, omsorgs- og legesystemet, hvor det første har stor indflydelse på udløbets karakter og de to sidste har betydning for tilknytningen til føreren og dermed tilbageløbet og afleveringen.

Sanserne, der er aktive ved fødslen er varme og berøringssansen. Hvalpene er i stand til at lugte ved fødslen og den første gang de dier bliver lugtindtrykket fra moderens dievorte indpræget. Da lugtesansen er så enestående hos hunde, synes smagssansen overvejende at bero på dens lugteindtryk. Den sidste sans, der er aktiv på dette tidspunkt, er smertesansen, der dog heller ikke er fuldt udviklet. Hvalpen kan også give lyde fra sig, - både nødsignaler til moderen, hvis den føler ubehag og smerte og også behagelyden når den dier. Moderen bevæger sig de to første dage næppe bort fra hvalpene uden en kraftig opfordring. Driftsenergien fra omsorgssystemet er i denne periode meget stor og tæven er uafbrudt optaget af de små, som hun ud over at give mad slikker omkring anus og så de kan komme af med deres afføring og urin. Rengøring kan gå ret voldsom for sig, så her får hvalpene deres første lektion i passiv underkastelses adfærd, der bliver et vigtigt aktiv i deres sociale færdigheder.

Overgangen til hvalpens næste fase starter, når hvalpen er omkring 12 – 13 dage gamle, hvor høre- og synssansen begynder at vågne. Men udviklingen af disse to sanser sker gradvis, og først omkring 21 dagen reagerer hvalpen tydeligt på lyde. Næsen kommer også til at spille en større rolle og omkring 16 – 18 dagen begynder hvalpen at snuse til hinanden og vores fingre og hermed begynder den at opfatte omverden langt mere bevidst.

Hvor vores vigtigste sanser er synet er hundens vigtigste sans lugtesansen, og øje og øre er blot hjælpefunktioner som hos os øret. Hunden er olfaktorisk orienteret og hvor vi oplever verden i forestillingsbilleder, så oplever fx delfiner verdenen i lydbilleder og hundens oplevelse af verdenen kan bedst beskrives som "lugtebilleder". Hunden oplever verdenen gennem næsen og kender sine flokmedlemmer på deres lugt. Deres lugtesans er ekstrem, fx reagerer en hanhund på 5 milligram urin fra en hunhund, så man kan godt forstå at det kan være svært ikke at skulle undersøge alt, selv når man går heel. De har et lugtbillede af deres nære omgivelse som følgende eksempel viser: "en

bælgmørk morgen går jeg ud på gårdspladsen med to flatcoats, og de eksploderer og farer vildt gøende ned til lågen 50 meter væk. Da jeg kommer derned opdager jeg en pakke, der er kommet i løbet af natten.

I den tredje uge, hvor lugtesansen virkelig begynder at udvikles, bliver hvalpene også mere mobile og begynder at "løbe" (det er i hvert fald det de prøver på) rundt i hvalpekassen. Det kræver meget træning, men øger også deres læringsmuligheder kolossalt. De bevæger sig nu drevet af søgeinstinktet nysgerrigt omkring, og denne nysgerrighed vågner tydeligvis i forbindelse med at deres evne til at lugte øges. Jo stærkere søgeinstinkt - jo større nysgerrighed og jo mere lærer man ved at stikke sin næse langt frem og trænge ind i verdenens enkeltheder og sammenhænge. Først bliver der snuset til alt: moder, søskende, mennesker, så bliver der slikket på alt og endelig bliver der bidt i alt og så starter de første legeforsøg. Glæden bliver tydelig signaleret med den lille korte halestump, der vrikker som gumpen på en and frem og tilbage. I tredje uge begynder hvalpene også at kunne spise selv. På dette tidspunkt ser man også snudestødet mod moderens eller faderens mundvig, der er et forsøg på at få forældrene til at gylpe mad op. Sandsynligvis er disse tiggestød mod forældrenes mundvige en forvandling af yverstødet til en ny målrettet adfærd på samme måde som malkebevægelserne med poterne bliver anvendt i nye sammenhænge.

Socialiseringstiden: Tilknytning til artsfæller og mennesker.

Perioden fra den fjerde til den tolvte uge kaldes socialiseringstiden og den består af prægningen, der finder sted fra uge fire til syv og socialiseringsfasen fra ottende til tolvte uge.

Med den fjerde uge starter det aktive samspil med omgivelserne. Her udvikles samspillet de enkelte hvalpe imellem, og de lærer de grundlæggende sociale adfærdsformer. De leger, bider, leger sammen og bliver nogle gang rasende på hinanden, når der bides for hårdt. Nye territorier indtages. Hvalpene begynder at komme ud og gå på opdagelse, de motoriske færdigheder udvikles, sanserne skærpes med oplevelsen af forskellige underlag græs, fliser, grene noget der kan bevæge sig, visne blade og grene, der kan bæres, varme, regn og vind.

Hvalpene er utrolig nysgerrige og lever efter Pippi Langstrømpe mottoet: "Det har jeg aldrig prøvet, så det kan jeg godt", og samtidig sensitive over for faresignaler som fx gøen fra en voksen, der medfører en lynhurtig tilbagetrækning til den sikre hvalpekasse.

Det er vigtigt at forstå, at hvalpene har en medfødt disposition til at lære alle de ting, der spiller en vigtig rolle i deres fremtidige liv. De har en arveligt betinget evne til at lære livsvigtige ting med stor lethed og lynhurtigt og disse specifikke indlæringsevner supplerer de allerede forhåndenværende instinkthandlinger og udvider deres anvendelsesområde. Næsten alle hundens adfærdsmønstre er allerede tilstede i fjerde eller femte leveuge, når man ser

bort fra parringsadfærden, og færdighederne udvikles med en rivende hastighed i legen med de voksne og med dens søskende. Elementer af jagtadfærd, som forfølgelseslege med hinanden, bære rundt på ting, bide, fange blade og fange alt hvad der bevæger sig, fylder de aktive timer. Legen med de andre hvalpe bliver gradvis mere voldsom, efterhånden som motorikken bliver bedre, og der bliver sagt fra med raseri, hvis der bliver bidt for hårdt, så det er vigtigt at hvalpegården er indrettet sådan, at hvalpene har mulighed for at unddrage sig og få lidt ro. Tæven og andre hunde leger også gerne med hvalpene og det kan se voldsomt ud, når hun lærer dem en række af de sociale færdigheder, der er nødvendige for at omgås andre hunde. Legen mellem hvalpene indbyrdes og med moderen er typisk præget af hyppige rolleskift, så den, der bliver forfulgt, er den der forfølger og den der vælter en anden omkuld bliver et øjeblik efter selv væltet om kuld.

Pattedyr ville ikke overleve hvis de ikke var præprogrammere til at investere en enorm energi i omsorgen for deres afkom. Der er således hos hunden en solid basis af instinktstrukturer, som danner grundlaget for omsorgen og tilknytningen til hvalpene.

Omsorgssystemet er i tæt samspil med panik/sorg systemet og man kan med en vis ret sige, at de passer sammen som hånd i handske og sammen med lege-systemet er det de tre hjernesystemer, der skaber ikke seksuelle sociale bånd. **Omsorgs-systemet** er indbegrebet af hengivenhed og frembringer plejende impulser og danner grundlag for social læring; **Panik/sorg systemet** er det instiktmæssige-emotionelle system, der fremmer hvalpenes tilknytning til deres mor og hvis en hvalp bliver adskilt fra sin mor aktiveres signaler for adskillelsessorg. **Lege-systemet** får hunde og specielt de unge til at engagere sig i glædesfyldt, konkurrerende interaktion, typisk som vild og voldsom legeaktivitet. Det giver dem mulighed for at blive venner hurtigt. *Disse tre systemer er vigtige for at forstå social tilknytning og sociale bånd mellem individerne, og de er tæt interrelaterede.* Omsorg mindsker sorg, mens sorg reducerer leg og også lyst. Alle disse systemer deler mange affekt regulerende neurokemiske stoffer som fx opioider og oxytocin.

Hos hunde er den primære-proces baserede opfostrings trang stærkest hos tæverne og trangen til at give omsorg er tæt forbundet med arousal af søgesystemet. **Søgesystemet** er vigtigt for mange af de opgaver en tæve må udføre for at hendes hvalpe kan trives. Det inkluderer forskellige opgaver som at finde og lave et fødested, finde mad og hente de små hjem, når de går på opdagelse.

Prægningen der i den moderne psykologisk forskning kaldes tilknytning er en af de vigtigste processer i erhvervelsen af social adfærd og er grundlaget for tilknytningen til artsfæller. Prægningen er meget forskellig hos de forskellige dyrearter og også af forskellig varighed.

Prægnings- eller tilknytningsvinduet er den optimale periode, hvor moderen og dens unge/unger kan blive knyttet til hinanden. Dyr, der bliver født med lukkede øjne og ører, og hvor de nyfødte ikke er i stand til at bevæge sig langt fra fødestedet har et tilknytningsvindue der er åbent længe og mindst varer

mange uger efter fødslen. Hos planteædere som får og antiloper, der er omgivet af mange andre individer af deres egen art i flokken, er tilknytningsperioden meget kort, da den nyfødte let kan komme væk fra sin mor, hvis flokken pludselig kommer i bevægelse på grund af et rovdyr. Får knyttes derfor til deres lam meget hurtigt og kan let kende deres lam på dens lugt, hvis tilknytningen ikke er sket vil de almindeligvis ignorere deres lam, hvis de er blevet adskilt og flokken samles igen.

Den lange periode tilknytningsvinduet er åbent i hos rovdyr og derfor også hundehvalpe gør, at de meget lettere tager fremmede ind i deres omsorgs cirkel, og derfor kan resten af flokken komme til at spille en langt større rolle i deres opdragelse. Der er et gammelt afrikansk ordsprog, der siger. "Der skal en mor til at føde et barn, men der skal en hel landsby til at opdrage det." Men en vigtig forudsætning for integration i flokken er tævens grundlæggende omsorg for hvalpene. Tævens berøring og slikken af hvalpene i forbindelse med rengøring af dem er med til at frembringe opioider hos tæven og disse spiller en stor en rolle i dannelsen af tævens sociale bånd. Men det går også den anden vej. Tævens omsorg for hvalpene har stor betydning for hvalpenes konstitutionelle styrke. Hvalpe der har fået kærlig omsorg fra tæven er blevet givet en stor gave, der emotionelt og fysisk har betydning for dem resten af livet. De neuropsykologiske detaljer understøtter dette. Undersøgelser viser at mængden af rottemødres berøring i forbindelse med anus-genital slikken af ungerne influerer på deres følelsesmæssige og kognitive udvikling senere i livet. Rotteunger der er blevet slikket meget vokser op og er mindre angst, udviser mere modstand mod stress og er bedre i stand til at lære om og tilpasse sig livet udfordringer i form af frygt inducerende situationer. Forandringerne er tydeligt registrerbare i deres hjerne ved forskellige målinger. Kort fortalt kan man sige, at rigelig moderlig omsorg sætter en serie af epigenetiske forandringer i genudtrykket i gang, der gør "elskede" dyr mere robuste med en livslang modstandsdygtighed imod forskellige former for stress.

Konrad Lorenz var den første til at beskrive prægningsprocessen, hvor han eksperimenterede med prægning af gæs. Hos fugle og fisk, der er optisk orienterede dyr, er prægningen irreversibel, dvs. at den ikke kan laves om. Gæs betragter ikke artsfæller som artsfæller, hvis de er præget på mennesker. Hos hunde, der er et næsedyr, genkender de stadig andre hunde som artsfæller, selv om de kun er præget på mennesker. Hunden kan lugte til sig selv og erkender at andre hunde er artsfæller, da de lugter som den selv. Prægningen på mennesker er afgørende nødvendig betingelse for at hunde kan indgå i en tillidsfuld relation til mennesker. Hvis hundehvalpen ikke har nogen kontakt til mennesker i perioden fra den tredje til den syvende leveuge vil de være sky overfor mennesker og blive ved med at være det. Manglende prægning på mennesker er således irreversibel og ødelæggende for kontakten. Den kritiske periode for hvalpe begynder omkring 18. levedag og den strækker sig ikke væsentligt ud over den syvende leveuge.

Derudover kommer det fænomen, man kan kalde det udvidede menneskebillede. Det skal forstås således, at hvalpen har brug for kontakt med andre mennesker ud over det menneske, der passer dem i hverdagen. Det er vigtigt at andre mennesker i forskellige aldre kommer og leger med dem, da de så vil have langt nemmere ved at indgå i nye relationer og møde fremmede mennesker. Snævert prægede hunde vil have tilbøjelighed til udelukke at søge deres herre og i ekstreme tilfælde slutter de sig ikke til noget andet menneske.

Den komplementære side til omsorgssystemet er panik/sorg systemet. De to systemer passer som sagt som hånd til handske. Allerede Konrad Lorenz demonstrerede i 1935, hvordan gæslinger tilknyttet deres mor (prægning) fulgte hende tæt og vedvarende kaldte og søgte efter hende, hvis de blev adskilt blot nogle få sekunder. Paniksystemet aktiveres når det unge dyr føler sig forladt og en speciel form for opskræmt angst – en agiteret panisk tilstand opstår.

Panik/sorg systemet er et gammelt affektivt system, der medierer en intens smertefuld affekt, der er essentiel for overlevelse af afkommet. Ved genforening bliver hjernen forsynes med kemiske stoffer, der medfører positive affekter, der ligner de, der opstår ved opiater. Opiater er et stof som mennesker beredvilligt misbruger på grund af den overvældende følelse af emotionelt behag, som de frembringer. Når mennesker og/eller dyr rører hinanden og bekræfter positive sociale bånd, udskilles der opioider i hjernen, der sammen med oxytocin og sandsynligvis prolactin påvirker de kemiske receptorer i et grådigt sorg network. Der er ikke noget at sige til at vores hunde bliver begejstrede, når vi kommer hjem, når de bliver udsat for så kraftig en forstærkning. Non-verbal berøring kan derfor anvendes som en meget virksom belønning, når man arbejder med hunde, men bør samtidigt ikke overdrives på grund af dens voldsomme affekt på adfærden.

Det fører os frem til den meget centrale forskning om tilknytning.

Allerede i midten af det forrige århundrede opdagede adfærdsforskere at social adskillelse producerede udtalt adfærdsmæssige forandringer hos unge pattedyr: ophidselse med vedvarende skrig, og en omfattende frigivelse af stress hormoner. Disse voldsomme reaktioner viser tydeligt eksistensen af et fundamentalt neurologisk lag, der er skabt til at smede tætte sociale bånd. Både Psykologen Harry Harlows (1958) velkendte forsøg med isolation af unger efter Rhesus aber, der fik erstatnings stålmødre eller tøj mødre og senere John Poul Scott undersøgelse af lam og hundehvalpe viste, at de skreg i timer - endog dage (Scott & Fuller 1998). De kom i en fortvivlelsestilstand, der lignede en alvorlig depression og blev de isolerede over flere måneder, udviste de vedvarede problemer med social tilpasning. Dette blev ført videre til næste generation (transgenerationelle skader), eftersom de på grund af deres egne oplevelser som små ikke selv, da de blev mødre, var stand til at reagere passende på deres eget afkom.

Det mest åbenlyse adfærdsmæssige udtryk for panik/sorg systemet er *separationskaldet*, der opstår ved social isolation af unge individer. Sorgsystemet specifikke neurologiske områder består af et vidtstrakt emotionel netværk, der koncentrerer sig primært omkring det gamle mediale hjerneområde. Der er god grund til at tro at sorg-systemet er udviklet ud fra det primitive hjernestammes smerteområde. Både smerte og adskillelse lindres af opiat, og adskillelse – sorg-kredsløbene er koncentreret i de gamle mediale hjerneområder som den grå substans (PAG), der bibringer den dybe affektive følelse af smerte. Den psykiske smerte fra sorg synes derfor at have stærke evolutionære forbindelser til de ældste affektive signaler, der har forbindelse til fysisk smerte.

Unge dyr er meget afhængige og påvirkelige af systemet, men efterhånden som de modnes bliver systemets reaktivitet mindre.

Sorg-systemets sensitivitet formindskes således gradvis, mens hunden går gennem puberteten og systemet bliver mindre sensitivt hos hanner end hos tæver. Det tyder på, at det øgede niveau af kønshormoner i forbindelse med puberteten spiller en rolle. Når man kastrer unge han- og hunmarsvin (fjerner testikler og æggestok) formindskes sensitiviteten ved adskillelse sig ikke så meget som hos intakte dyr. Hanner af intakte marsvin skrider mindre ved stimulering af hjernen ind intakte hunner og konklusion er klar: "Store drenge græder ikke". På grund af at deres modnende kønsorganer udskiller hanner massive mængder af testosteron under puberteten og det er derfor mindre sandsynligt, at de skrider. Det er sandsynligvis også den biologiske del af forklaringen på at hanner bliver mere påtrængende og mindre socialt sensitive og empatiske end tæver, hvilket vi nok er en del hundeejere, der har opdaget.

Positive sociale bånd og følelsen af at have en "sikker base" medfører et højt niveau af de kemiske stoffer, der er forbundet med tilknytningen. Det er især tre neuropeptider, dvs. kemiske stoffer, som sender signaler mellem hjernecellerne. De tre neuropeptider har en stærk indvirkning i forbindelse med reduktion af panik/sorg systemet. Den første og måske stærkeste af disse neuropeptider er indogene opioider, der i deres farmakologiske form kan sammenlignes med morfin og heroin, der begge er meget vanedannende. De to andre, der med stor styrke reducerer separationens psykiske smerte er oxytocin og prolactin, som vi allerede har omtalt. Begge har stor betydning for formidling af omsorg. Hvis hjernens opioider, oxytocin og prolactin øges hos en fortvivlet hvalp, så vil nødskriget formindsket og den vil slappe af og vise tegn på velbehag, som det normalt ses, når den nyder den beroligende omsorg og opmærksomhed fra sin mor.

Det faktum at endogene opioider, der ligner misbrugsstoffer som morfin og heroin, spiller en stor rolle i sociale relationer vidner om at pattedyr, specielt de unge, som er fuldstændigt afhængig af artsfæller som små, bogstavelig talt er afhængige af sociale relationer. Det er selve deres væsen, at deres familieliv opretholdes gennem opioid formidlet social afhængighed. Der er en række trøstende omgivelsesstimuli som ubetinget kan forårsage udskillelse af endogene opioider og andre trøstende kemiske hjernestoffer: kropsvarme,

familære dufte, blide lyse stemmer, sutten, berøring – slikken vil bringe nødskriget til ophør hos mange unge pattedyr og medfører afslapning og velbehag og en mild intensitet mod smerte. Som med alle andre primære emotioner, kan systemet blive udvidet gennem læring og modning og er med sikkerhed underlagt klassisk betingning og andre indlæringsoplevelser. Det er let at forestille sig, hvordan betinget sekundær læring sker fra de tidligste stadier af livet og forbinder udskillelsen af opioider til forskellige omgivelsesstimuli. Et praktisk eksempel med en af vores flatcoat, som vi skulle hente nær München i november måned. Det var et frygteligt vejr, så jeg var fuldt koncentreret om at køre, men hvalpen lå enten i skødet på min kone eller lige ved siden af hende, mens hun kælede for den og småsnakkede til den. Den skal bare høre hendes stemme i dag så bliver den elleverd på trods af, at det er mig, der passer den i dagligdagen og træner den.

Hvalpe kan også betinges til musik og spiller man "afslapningsmusik", mens hvalpene passes af deres mor, kan det bestemt senere have en beroligende effekt. Det hænger blandt andet sammen med at hørelsen er en hudvibrerende sans og er en slags berøring. Opioid udskillelsen er særlig sensitiv over for den beroligende effekt af berøring, og vi har et meget virksomt belønningsredskab ved at kæle beroligende for hunden. Hundehvalpe og også voksne hunde vil, når man kæler venligt for dem beroliges, og de vil måske endda lukke deres øjne i velbehag. Der er overbevisende videnskabeligt bevis for at beroligende blid fysisk kontakt medfører velbehag delvis ved aktivering af hjernens opioidsystemer.

Som omtalt er oxytocin og prolactin også robuste hæmmere af nødsystemet og de er i stand til at styrke det sociale bånd mellem ungen og moderen. Der er især blevet forsket i oxytocin og det spiller en afgørende rolle i unge pattedyrs sociale og emotionelle liv, men oxytocin udløses ved beroligende social berøring gennem hele livet, fx vil hunde, der berøres kælede på maven udløse oxytocin ud i deres kredsløb, og det samme sker med mennesker, der får massage.

Manglen på endogene opioider og oxytocin kan resultere i en følelse af ensomhed og endog panik hos unge dyr. Når sorgsystemet aktiveres er det andre kemiske stoffer, der aktiveres, især stress neuropeptider, kortikotropin-frigørende hormoner (corticotropin-releasing factor, CRF) og glutamate, en neurotransmitter, der er aktiv ved alle emotionelle reaktioner. Disse hormoner er involveret i klassiske stress responser og medvirker til udløsning af kortikotropin (ACTH) i blodet, som får binyrebarken til at udløse hormonet kortisol, der hjælper organismen med at bruge energien på måder, der gør, at det medvirker til at klare den stressfulde situation. Hvis stresssystemet fungerer godt, er der feed-back tilbage i systemet (ACTH) og stress-responsen ophører. Hvis denne selvregulerende feedback effekt forstyrres, fortsætter produktionen af kortisol med uformindsket styrke, hvilket til sidst medfører en skadelig effekt på kroppen og hjernen og skaber en kronisk følelse af stress. I ekstreme tilfælde kan et vedvarende højt niveau af kortisol i cirkulation i kredsløbet forårsage, at hippocampus bliver overstressed med den konsekvens, at den bliver permanent skadet. Da hippocampus er essentiel for dannelse af

mange former for hukommelse, inklusiv episodisk hukommelse, har det alvorlige konsekvenser. Studier af længerevarende social deprivation i de tidlige år tyder på, at deprivationen kan bringe udviklingen af hjernens samlede funktion i fare, da skaden ud over de følelsesmæssige konsekvenser forstyrrer de kognitive funktioner, der er afhængig af hippocampus.

I gamle dage, hvor hvalpe skulle i karantæne, når de blev eksporteret til England, kunne hvalpe, der blev eksporteret efter et halvt års karantæne være psykisk ødelagte på grund af manglende erfaringer og kontakt, og ud fra den viden vi har i dag, må vi formode, at de ikke alene var følelsesmæssigt-socialt skadet, men også skadet kognitivt. Man bør derfor ved import af hunde - også voksne - være meget opmærksom på, hvordan de er blevet passet, og hvordan de har boet, da man kan få sig nogle ubehagelige overraskelser med en hund, der på nogle områder kan have problemer resten af sit liv uanset dens fine stambog.

Det tætte samspil mellem panik/sorg systemet og omsorgssystemet kommer tydeligt til udtryk i samspillet mellem tæve og hvalpe. Hvis en hvalp klynker lige efter fødslen, er der øjeblikkelig en orienteringrefleks hos tæven og hun giver den omsorg, der er brug for. Hun er så fokuseret på at passe hvalpene de første dage, at hun dårligt spiser og drikker, og hun kan være meget svær at motivere til en luftetur. Efter de første dage begynder hun at forlade hvalpene, når de er mætte og lægger sig et sted, hvor hun nemt kan holde øje med dem, og ved uro og klynken reagerer hun prompte og undersøger, hvad problemet er. Når hvalpene har fået øjne og begynder at bevæge sig rundt holder hun op med at reagere på småklynken. Tæven begynder således tydeligt at differentiere mellem hvalpenes signaler og reagerer kun hvis hun tror, der er alvorlig fare på færde.

Hvalpenes nødsignaler der aktiveres af panik/sorg systemet fremmer således hvalpens evner til at overleve ved at vække tævens beskyttende opmærksomhed. Nyere forskning viser, at når mødre hører deres afkom skrig, aktiveres sorgområdet i moderes hjerne (spejlneuroner), hvilket tyder på at de direkte oplever deres afkoms ubehag ved at det korresponderende emotionelle system i deres egen hjerne aktiveres. Det tyder på, at der er en primær empati mellem moderes og hendes afkom, som hun er tæt forbundne med. Et eksempel der nærmest kun kan forklares ved denne primære empati sås i det sidste kuld, hvor vi beholdt en af hvalpene. Da hvalpen var omkring ti uger legede hun som så ofte før med sin mor Bearta, men Bearta var åbenlys for voldsom og hvalpen skreg, da hun fik en tur. Bearta reaktion var lynhurtigt at finde et ben og give det til hvalpen.

I prægningsfasen begynder moderen at give hvalpene mad i siddende stilling og også stående. Det er svært for hvalpene at holde begge forpoter oppe samtidig, så de må nøjes med at lave malkebevægelser med en pote, mens de bruger den anden til at støtte med. Denne potebevægelse får en ny funktion, når hvalpen vokser til og bliver anvendt som aktiv underkastelse i forhold både

til andre hunde og mennesker. Det er således ikke os der lærer dem at give pote, men en instinktbevægelse, der har fået en ny funktion.

8 ugers flathvalp, der viser aktiv underkastelse ved venlig stemning.

Over for andre hunde kommer det ofte til udtryk i en pacificeringsceremoni, hvor poteslag ofte kommer til direkte berøring, mest i hoved og halsregionen. I forhold til os får vi en pote på knæet eller armen og vi tolker det, som vi har lært den at give pote, hvor det reelt er tale om en infantil kontaktsøgende gestus mod et ranghøjere individ. Eksemplet viser med al tydelighed, hvor let der er at lære en ny adfærd ud fra en instinktbevægelse eller instinkthandling. Det er den samme aktive underkastelsesbevægelse vi bruger til at lære hunden at lave en highfive.

En anden instinktbevægelse der får en ny funktion er snudepuf. Snudepuffet stammer fra dengang, da hvalpen var sulten, og den borede snuden ind i moderens pels for ved denne bevægelse at finde dievorten. Snudepuf kender vi fra de situationer, hvor hunden opfordrer os til noget ved at støde næsen imod vores hånd. Et sådant snudepuf foregår nedefra og op, nøjagtig ligesom hvalpens skindborebevægelse, men her skubber den sit hoved ind i eller under vores hånd. Også her er der tale om opfordrende aktiv underkastelse, hvilket man kan se på at den lægger de sammenfoldede ører bagud ind til hoved og præsenterer sit glatte hoved (babyansigt), så den mest ligner en sælunge (Nøglestimuli der hæmmer aggression fra modparten). Snudepuffen indgår i en lang række forskellige interaktioner mellem hunde: Kontakt i hoved, hals- og skulderregion ved hjælp af lette snudepuf og snusen kan også anvendes i forbindelse med parringsadfærden. Snudepuf mellem hunde indbyrdes kan også være en opfordring til leg – ofte også i forbindelse

med pardannelse. Meget fortrolige hunde fx mor – datter opfordrer ved hjælp af snudepuf hinanden til spøgefulde kærtegn med snuden, hvorunder partneren da som regel tager den puffendes gab blidt i sit eget. Det kræver meget tillid at hvile sit ømfindtlige snude-mundparti mellem en andens tænder. Hunden kan også tage vores hånd i munden og forsigtigt fastholde den med næppe mærkbare kærlige tyggebevægelse. Bliver det fastere med en trækken til, får det karakter af en opfordring til leg, som man ser det hos hvalpe, der først starter med snudekærtegn, der så kan udvikle sig til en legende bidekamp. Vi kan, når vi kommer til træningen, bruge snudepuf til at udvikle vores relation til hunden. Føreren tager blidt med begge hænder og lidt krummede fingre om hundens snude og føre hænderne langsomt langs med snude ned mod halsen. Hvis hunden har tillid til dig vil den forholde sig helt roligt med øjnene rettet mod dit ansigt og ørerne presset lidt tilbage. Denne relations øvelse kan bruges til at styrke tilliden mellem hund og fører, og det kommer til udtryk ved at hunden viser aktiv underkastelse, hvor den er fokuseret på føreren: den ser, hører og lugter ikke andet end ham. Forældrene er i denne udviklingsperiode af hvalpenes liv umådelige tålmodige og giver de små masser af frihed. Det er tydeligt, at de passer på dem samtidigt med at de tålmodigt lærer dem de almindelige sociale spilleregler for hunde.

Socialiseringsfasen.

Udviklingen i samspelet mellem hvalpe og forældre fra niende til den tolvte uge ændrer karakter. Fra at have tolereret alt fra hvalpen med overbærenhed og tålmodighed bliver der også sat tydelige grænser, men måden det bliver gjort på har i høj grad et gruppebindende formål, hvor der sker læring og udvikling af instinkterne. Vi har allerede omtalt prægningen store betydning, men i socialiseringsfasen er det tydeligt at indlæring gennem leg med mere kompetente og vidende voksne hunde spiller en afgørende rolle ikke kun for indlæring af færdigheder, men også for dannelse af tætte følelsesmæssige relationer, der er afgørende for regulering af gruppens samspil. Det vigtigste udviklingsrum i denne fase af hvalpens liv er leg. Leg er en glædesfyldt social aktivitet med et stærkt konkurrerende islæt og er basis for udviklingen af en række instinkter, sociale og fysiske færdigheder. Dette omfatter læring og udvikling af adfærd, der medvirker til dannelse af tilknytning og socialt samarbejde. Perioden er således vigtig for læring af udvikling af adfærd, der fremmer den sociale struktur og forståelsen af de indbyrdes positioner, og ikke mindst øger legen evnen til at kommunikere effektivt. Derudover fremmer leg de fysiske færdigheder, læring af jagtadfærd og at undgå at blive fanget, den kognitive reaktionshastighed og evnen til at finde på noget ved uventede hændelser, dvs. kreativitet.

Hvis Hvalpens eneste opdrager i denne periode er andre hunde, så bliver dens social adfærd i høj grad rettet mod andre hunde. Det er derfor vigtigt at vi selv gennem leg uddyber den sociale kontakt og tilknytning til hunden. Først og fremmest må vi forstå at leg ikke har noget egentligt formål. Det er ikke alvor. Der er ikke noget perfektions krav. Det er en energifyldt stærkt motiveret aktivitet, hvor vi lærer hinanden og vores grænser at kende.

Leg bliver fx aldrig gennemført planmæssigt fra A til Z, og leger hvalpen byttefangst kan handlingerne forekomme hulter til bulter mellem hinanden eller et enkelt element kan gentages et utal af gange. De enkelte elementer er altså uafhængige af helheden og kan kombineres frit og det gælder både for instinkthandlinger og de indlærte handlingsmønstre.

Hvalpens leg tjener til at lære alle de ting, den senere får brug for og er dermed en forberedelse til livets fremtidige alvor. Der er derfor et tæt sammenhæng mellem nysgerrighed (søge-instinkt), leg og indlæring og søge-instinkt driver hvalpen til at finde nye situationer og eksperimentere med nye ting. Leg er således en form for aktiv indlæring, der forbereder en til livet.

Denne trang til at lege, der er instinktbasert, sætter hvalpene i gang med mange aktiviteter og med hyppige skift til noget nyt. Det, der det ene øjeblik er yderst interessant, bliver i næste øjeblik forladt, fordi der har vist sig noget mere spændende, et blad der bevæger sig, en gren, der svinger i vinden. Hvalpe har derfor brug for mere end et stykke legetøj. Det er tydeligt, at nysgerrigheden gradvis vokser, og der bliver anvendt mere tid på den enkelte sag og det ses især når hvalpen beskæftiger sig med genstande, hvor den kan opretholde motivationen længere efterhånden som den vokser til. Det er særdeles vigtigt for indlæringen af sociale færdigheder og indlæring af bevægelserne i byttefangst, at der er mulighed for leg med andre hunde. Legen med de andre hvalpe, forældre eller andre hunde er dog meget varieret, da enhver bevægelse hos legekammeraterne kan anspore til videre leg i en anden retning.

Legen er et instinkt, og det er vigtigt at de medfødte adfærdsformer får mulighed for at komme i spil, så hvalpen kan lære og udvikles, så dens muligheder for at overleve øges. Artsspecifik legeaktivitet er fra naturens hånd indbygget i artens udvikling og hvis legen normale udfoldelse hindres og driften opstemmes eller ikke håndteres passende kan der opstå alvorlige forstyrrelser i udviklingen. Ejeren kan selv yde denne legetrang retfærdighed ved at indstille sig på hvalpens behov.

Kamplege spiller en stor rolle mellem hvalpe og også mellem hvalpen og de voksne hunde. Det betyder dog ikke at de er aggressive. De bliver som regel indledt ved en opfordring hvor man går ned i forkroppen eller ved udfordrende hurtige spring mod partneren ledsaget af overdrevne kroppsbevægelser. Der mangler således helt signaladfærden som ved alvorlige sammentræf med imponere og trueadfærd. Det er tale om en som om kamp, hvor der forekommer alle de former for bid, der kan ses i en alvorlig kamp, men der bliver aldrig bidt til på grund af bidehæmningen, der hindrer at de sårer

hinanden. Skulle det ske i kampiveren, serveres et højlydt smerteskrig, stærkt overdrevet som en fodboldsspiller, der faker en tackling. Også knurren kan indgå i legen, men den er lys og kort i modsætning den dybe og vedholdende knurren, når det er alvorligt. Det er således let at kende forskel på legens som om kamp og virkelig aggression. En af strategierne er at tippe hinanden omkuld ved at bide efter ben eller tage nakke-strube-greb samtidig med at man prøver at skubbe hele kroppen ned, så modstanderen mister balancen, så at man kan holde den anden part nede og holde den fast mod jorden, ofte ved at man samtidig tager strubegreb. Det lykkes dog oftest kun et kort øjeblik og der er hyppige skift af positionerne. Det er en leg med sejrherre og taber og med hyppige rollebytninger, hvorved de sociale blokader mod aggressiv adfærd modnes, såvel instinktmæssigt som gennem erfaring.

Kampeg kræver stor behændighed, lynhurtige reaktioner og brug af alle kroppens kræfter og spiller således en rolle i den fysiske træning af muskler og kropskontrol. Men endnu vigtigere er det, at hvalpen lærer sine egne kræfter at kende: den opdager de forskellige styrkeforhold i gruppen, forældrenes overlegenhed og grænser såvel som nogle af dens søskende styrke eller underlegenhed. Kampegene udvikler således de relationer, der senere kommer til udtryk i gruppens rangorden.

Det er let for os, at efterabe kampegenes adfærdsformer og derved bane vej for vores fremtidige forhold til hvalen. Vores hænder er fremragende redskaber til denne leg. Når vores hvalpen forsøger at bide i ens højre hånd for at afværge et strubeangreb, angriber venstre hånd den i låret og når hvalpen vender sig for at forsvare sig mod dette angreb kommer der igen et angreb fra højre hånd, der lægger den til jorden med et nakke-strube greb, og holder den fast et kort øjeblik. Hvorefter den får lov til at dominere. Hvalpen lærer ved at lege og ved kampegene med os lærere den specielt, at den aldrig, aldrig kan besejre os. Vi er meget stærkere end den og beholder også her føringen. Det er let for den at begribe, for det er det samme den lærer i den naturlige hundefamilie. Forældrene er altid og overalt overlegne. Det den lærer i leg, skaber ingen angst og mindreværd. I legen er selv det at blive besejret fornøjeligt og fyldt med positiv energi. Man kan prøve både at besejre og blive besejret og derved vænnes den lille hvalp positivt til vores forrangs position. Det er en stor fejl i socialiseringsfasen, at der bliver leget alt for lidt med hvalpen, men til gengæld "dresseret" så meget desto mere, hvilket ikke nødvendigvis har den samme dybe mening for hvalpen, og i værste fald gør den usikker gennem krav, den ikke forstår.

Hundefaderen vil i en hundefamilie i lang tid være lærer og opdrager og gennem legen med faderen eller moderen knytter hvalpen sig og lærer glæden ved at være under hans/hendes førerskab. Den lille hvalp begynder at knytte tillidsbånd og finder gennem den lystbetonede leg sin plads i gruppen og udvikler respekt for førerens forrang. Det er en respekt, der er baseret på tillid og viden om den andens kompetence og styrke.

Man bør imidlertid være opmærksom på, at hvis man laver kampege med sin hvalp, så skal de styres, hvalpe kan gå i selvsving og blive meget vilde, og hvis det sker, skal den stoppes enten ved afledning med en godbid, et stykke

legetøj eller et klar nej. Det er derfor vigtigt at aflæse den, så man stopper, inden den kører op. Derfor bør man heller ikke lade børn lege kampele med den, da de kan have lige så svært ved at stoppe eller bliver forskrækkede, når den tager dem i armen eller bider i dem. Hvalpene har spidse tænder og børn ikke er beskyttet af en pels som dens normale legekammerater, så det kan godt gøre ondt. Det er det vigtigt at lære børnene, hvordan de leger med hvalpen, og hvordan de afbryder legen med afledning eller en godbid.

Hvalpe laver også jagtlege, hvor de prøver at fange hinanden, og ofte er det den med den højeste rang eller en voksen hund, der leger byttedyr. Det typiske mønster er, at de står og lurer på hinanden og angriberen går lidt ned i knæ og sænker kroppen og i denne stilling fikserer den byttet, der pludselig springer til siden for at undvige, og så sætter angriberen lynhurtig af og suser efter den. De enkelte hovedformer for bevægelse under byttefangsten er instinktbevægelser, men hvordan de kobles sammen læres gennem erfaring. Vi kender hovedelementerne i byttefangsten: opsøge - snige sig ind på - belure - springe på - forfølge - gribe - ryste til døde og bære hjem, men i legen forekommer de hulter til bulter mellem hinanden og de behøves ikke at forekomme alle tvangsmæssigt.

I avlen af retrievere prioriterer vi instinktbevægelserne søge - forfølge - gribe og bære hjem. Det er vigtigt at gribe dette instinkt rigtigt an. Man kan i en tidlig alder sætte den i søgestemning og lære den søge kommandoen ude i haven ved at smide noget af dens mad i græsset, som den skal finde. Man starter med, at den ser, når man kaster det i græsset og så giver man søgesignal (fløjtesignal/verbal kommando) samtidigt med at den prøver at finde dem. Et søg i et lille område kaldes et nær-søg og signalet for nær-søg bør være forskelligt fra det man kalder bred-søg. Når man har gjort det nogle gange kaster man maden ud i det samme område (jf. hundens fantastiske hukommelse for steder) uden at hvalpen har set det, og bagefter henter man hvalpen, og giver den kommandoen for søgesignalet, når man kommer ud til området. Ingen tvivl om at hvalpen synes man er en fortræffelig og klog jagtkammerat

Hvalpen bør i så høj grad som muligt arbejde med næsen og ikke synet, derfor bør man ikke kaste noget, den skal hente, de man derved forstærker reaktionen på visuel bevægelse, der i sig selv er en nøglestimulus for jagtinstinkt. Vi er ikke interesseret i at øge sensitiviteten for bevægelse, da det slet ikke er nødvendigt for at lære den at bære byttet (apportere). En retriever vil helt af sig begynde at bære rundt på ting. Nogle gange vil den tage ting, som den helst ikke må tage og så må man bytte det med noget af dens legetøj eller noget andet den er glad for. Når den går rundt med noget, kan man godt rose den, men i øvrigt forholde sig helt afslappet for på et eller andet tidspunkt kommer den selv hen og vil aflevere. Det skal forstås sådan, at efterhånden som den bliver mere knyttet til føreren og tillidsforholdet styrkes vil den helt af sig selv komme hen og vise det, og på et tidspunkt er det meget tydeligt, at den gerne vil have man tager det. Det gør man, hvorefter man giver det tilbage og så har man en ny leg.

Det er lidt forskelligt, hvornår man er blevet hvalpens sikre base og det sted, den søger hen til, når den har noget, men det er en tydelig tillidserklæring den dag, det sker og det er det første tegn på at den betragter en som fører og samarbejdspartner.

Hvis hunden, når vi leger med den udfører den ønskede handling (træning gennem leg), roser vi den gennem stemmen, men vi bør som regel straks fortsætte med en anden leg. Hvis vi gentager øvelsen, så gør vi hunden usikker, og den kan tro at det ikke var rigtigt eller vi mindsker driftsenergien og i begge tilfælde, så mister den interessen for handlingen. Glæden ved at lære og samarbejde opbygges gennem legen fra den er 8 uger til 12 uger, hvor den er meget åben over for at indgå i nye relationer. Man bør i denne periode undgå at straffe hunden og et fy eller nej er normalt tilstrækkelig. Det sociale makkerskab, der kan udvikles mellem hund og fører i socialiseringsfasen kommer til at præge deres fremtidige relation afgørende og indvirker i al fremtid på deres samarbejde og dermed udviklingen af næsten alle hundens egenskaber.

Rangordningsfasen.

I perioden fra den 12. uge til den 16. bliver rangordenen mere tydelig. Rangordenen handler i høj grad om hvem der har forrang. Op til fødslen og de første måneder har tæven faktisk forrang (på grund af produktionen af oxytocin), selv om det normalt er hannen i flokken, der er øverst i rangordenen. Hvalpene lærer i høj grad om rangordenen i socialiseringsfasen gennem legen med de andre hvalpe, med moderen og de andre hunde i flokken. De voksne hunde kan være hårde mod hvalpe, og de lærer at underordne sig og det sker nogle gange med et højt skrig, men i næste øjeblik er de igen tillidsfuld i leg med den voksne, og han eller hun leger videre med den, som om der aldrig havde været noget i vejen. Det er således tydeligt at rangordningen ikke har noget at gøre med angst eller en speciel underdanighed. Den bygger på tillid til og respekt for den overlegnes størrelse, styrke og evner.

Ud over legen er det tydeligt, at moderen eller hanhunden i flokken demonstrerer din myndighed ved at nedlægge tabu og demonstrere sin forrang. Mens de er små kan hvalpene så at sige trække maden ud af munden på de voksne, uden at de bliver vrede og de kan ligge og lege med det samme ben, som de skiftevis har i munden. Men på et tidspunkt, når hvalpen er blevet ældre tager moderen eller faderen en knogle eller en anden ting, og den bliver meget omhyggelig bevogtet, og der lyder en ildevarslende dyb knurren, når hvalpen nærmer sig. Denne knurren adskiller sig tydeligt fra den lyse knurren, man nogen gange kan høre, når de ligger og leger sammen. Den voksne kan også ligge et stykke fra og vogte knoglen. Reaktionen fra hvalpens side er at

finde på noget andet eller gå hen og lægge sig, men den er meget opmærksom på, hvornår knoglen bliver givet fri, og den kan uden videre tage den, når det sker.

Dette at lægge tabu på en ting, bør vi træne med hvalpen, da vi dels demonstrerer vores forrang, men også laver en træning, der forbereder den på ikke at knaldapportere og fx lade en fugl være, når den bliver sendt på anden. Kommandoen vi anvender er leave it eller nej. Rangdemonstrationer er flokførerens privilegium, og der er masser af muligheder i hverdagen: blomsterbedet, bordbenet, skoene og naturligvis en fristende pølse eller dens mad, der først må spises, når vi ophæver forbuddet.

Der tales ofte om dominans og alfa hanner og tæver. Der er ingen tvivl om at der i flokken er en leder blandt hannerne og tæverne, men i en velfungerende flok, hvor hvalpene er velsocialiseret ser man ikke nogen krybende hvalpe.

Hvalpene kommer både de andre hunde og menneskene tillidsfulde i møde og giver udtryk for deres "venskabserklæringer" gennem aktiv underkastelse. En hvalp der er blevet sat på plads af en hanhund eller tæve er heller ikke bange, som man nogen gange ser det med hvalpe eller hunde, der er blevet straffet af dens fører. Den går med løftet hoved hen til hanhunden og udtrykker sin indstilling til ham gennem barnlige adfærdsformer som snude- eller mundvigspuf og given pote, der alle symboliserer dens agtelse for hans autoritet.

Dens aktive underkastelses adfærd er ikke udtryk for frygt, men den åbne, frie anerkendelse og agtelse. Vi udvikler hvalpens selvsikkerhed og selvtillid og dens anerkendelse af os gennem legen og ved ikke at stille krav, som den ikke kan forstå eller leve op til i forhold til den alder og erfaring.

Mens hvalpenes rangordensstridigheder i rangordningsfasen først og fremmest er baseret på korporlig kraft, så viger denne primitive måde at klare rangorden problemer på i stadig større grad for udstrålingen af selvsikkerhed og personlighed. En hund førerposition i flokken er først og fremmest baseret på de andre hundes anerkendelse af dens modenhed, erfaring og udstråling af ægte, naturlig autoritet og en ledelse der giver tryghed og sikkerhed.

Flokdannelsesfasen.

Flokdannelsesfasen ligger i perioden fra 5. til 6. måneder. Rangordenen er fastlagt gennem legen og den glade hvalpetilværelse er om ikke forbi, så er det tydeligt at der sker en ændring hos hvalpen. Mens perioden op til 5 måneder var præget af læring gennem leg, nysgerrighed og efterligning, så starter en ny fase, hvor flokføreren bliver den store læremester under forudsætning af, at han har gjort sig fortjent til det. Vi er kommet til en fase, der kræver ubetinget disciplin af alle parter, nært samarbejde og anerkendelse af den erfarne anfører, der skal lære den unge hund, hvilken rolle den skal spille i familien og på jagten. Hunden forventer noget af mennesket, der er

blevet dens anfører. Den forventer fælles aktion sammen med sin fører, og den er glad for at tage del i alting forudsat at dens hidtidige udvikling har ført til et ubrydeligt tillidsforhold. Hvis vi ikke tilbyder den noget og overlader den mere eller mindre til sig selv, så hæmmer vi dens sociale udvikling til en ægte socialpartner for mennesket. Vi leger stadig med den – frit og ubekymret og uden mål og med, men skarp adskilt derfra begynder vi at lave små korte træningsøvelser, hvor der indlæres adfærdselementer til perfektion, der, når den har den mentale udvikling, kan sammenkøbes og integreres i apporteringstræning og dens samspil med os. Netop gennem dens oplevelse af succes udvikler den en stor hengivenhed til sin fører. Enhver, der kan lære mig så meget, ham kan jeg stole på og værdsætte højt som en flokfører, der er værd at følge. Førerskabet er således baseret på psykisk overlegenhed. Den unge hund iagttager meget nøje sin fører og registrerer hans psykiske overlegen såvel som hans usikkerhed eller mangel på konsekvens. Hundens tillid handler om at kunne forudsige, hvad der sker i fremtiden og man kan ikke stole på en, som ikke er klog, tålmodig, kærlig og sikker på sig selv.

De første fem – seks måneder af hvalpens liv er afgørende for dens videre udvikling, I denne periode udvikler den sine sanser, kognitive, sociale, følelsesmæssige og motoriske kompetencer. Instinkter styrkes, differentieres og udvikles gennem de oplevelser og erfaringer den får gennem samspil med andre hunde og den familie, den er en del af. Det er i denne periode den lærer at samarbejde med sin fører og være opmærksom på og stole på hans signaler samtidig med at den udvikler sin tillid og selvtillid. Denne fase kan udmærket sammenlignes med de første to år i et barns udvikling, der er fundamentet for barnets tryghed, nysgerrighed, og senere læring og personlighedsudvikling.